

Спесівцев Д.С.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Демчук А.М.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

«ОХОРОНА» І «ЗАХИСТ» СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Стаття присвячена визначенню співвідношення між поняттями охорони та захисту суб'єктивних цивільних прав.

Спираючись на теоретичні положення цивільно-правової доктрини і норми чинного цивільного законодавства України автори розмежовують широке і вузьке розуміння охорони суб'єктивних цивільних прав, а також осмислюють їх співвідношення із захистом.

Встановлюється, що принциповою відмінністю між індивідуальною охороною (охороною у вузькому розумінні) і захистом є те, що охорона переважно орієнтується на превенцію певних форм порушень суб'єктивних цивільних прав, незалежно від суб'єкта їх вчинення, що, водночас, безпосередньо відображається на характері охоронного інструментарію, до якого відносяться безпосередня фактична охорона здійснювана фізичною особою, встановлення запірних пристроїв, засобів блокування, сигналізаційних чи фіксаційних пристроїв тощо. Як правило, вона має менш інтенсивний характер, аніж захист. У той час як захист спрямовується проти конкретної особи у зв'язку з реальною загрозою вчинення порушення або вчиненням порушення конкретного суб'єктивного цивільного права, що передбачає застосування до порушника з метою недопущення порушення, припинення порушення чи ліквідації його негативних юридичних наслідків більш інтенсивних способів протидії, зокрема фізичної сили чи юридичного впливу.

Індивідуальна охорона та захист мають різні підстави застосування, здійснюються переважно у різній формі і переслідують різну мету.

Водночас формується висновок, що практиці правореалізації відомі комплексні способи протидії потенційним протиправним проявам, що по суті являють собою охоронні інструменти, які набуватимуть характеру захисних у разі виникнення реальної загрози порушення або з вчиненням порушення суб'єктивних цивільних прав. Такий їх характер визначає необхідність здійснення поетапної кваліфікації відповідних обставин в умовах практики з урахуванням їх цільової спрямованості.

Своєю чергою при ототоженні охорони та захисту поставатиме проблема зловживання суб'єктивними цивільними правами або «безпідставністю» захисту, оскільки охоронні за своєю природою засоби не відповідатимуть вимогам статті 15 ЦК України.

Ключові слова: охорона, превенція, порушення, захист, компенсація, суб'єктивні цивільні права

Постановка проблеми. Терміни «охорона» і «захист» відносно часто вживаються як у положеннях чинного цивільного законодавства України, так і на сторінках сучасної цивілістичної літератури. Крім того, вони є активними елементами понятійно-категоріального апарату суб'єктів правозастосування, у тому числі судів, у зв'язку з чим досить часто їх можна зустріти у текстах судових рішень.

Поряд із цим наразі спостерігається тенденція до поступового розмиття меж між відповідними

поняттями, що відбувається незважаючи на здійснювані протягом досить тривалого часу спроби їх розмежування у напрямку контрверсії. Хоча, на наше переконання, можливу уніфікацію охорони і захисту шляхом об'єднання відповідних понять слід розглядати виключно як спірний крок.

Практично у кожному підручнику з цивільного права відображені теоретичні положення про охоронну функцію приватноправової галузі, яка здійснюється поряд із регулятивним впливом

на суб'єктів цивільного права. З цього приводу зазначається, що охоронна функція стає можливою тільки у поєднанні з регулятивною і при цьому вона забезпечує саму можливість захисту порушених прав для їх нормалізації [1, с. 22]. Поряд із цим такий підхід є у певній мірі широким і при цьому не дає чіткої відповіді на питання правової природи цілої низки заходів, які можуть вживатися учасниками цивільних правовідносин у конкретних життєвих ситуаціях і до яких, зокрема відносяться улаштування сигналізацій або блокуючих пристроїв, що не дозволяють потенційному зловмиснику завдати шкоди майну і у зв'язку з цим здійснюють на нього превентивний вплив, змушуючи відмовитись від протиправного задуму. Очевидно, що вони відрізняються від таких традиційних інструментів захисту як необхідна оборона чи подача позову до суду, оскільки вжиття зазначених вище заходів взагалі може не становити реакцію на конкретне порушення суб'єктивного цивільного права на відміну від тієї ж необхідної оборони чи судового захисту, які застосовуються лише у разі вчинення порушення.

Ураховуючи окреслене вище, понятійно-категоріальне розмежування охорони і захисту суб'єктивних цивільних прав становить як теоретичну, так і практичну цінність. Зокрема у теоретико-правовому сенсі вона полягає у тому, що проведення відповідного розмежування і упорядкування таким чином відповідної частини понятійно-категоріального апарату цивілістики мінімізує можливість формування хибних висновків стосовно предмету дослідження в умовах, коли він пов'язується з охоронною функцією чинного цивільного законодавства України і окремих юридичних механізмів цивільного права, за рахунок уникнення неточності умовиводів і підміни понять.

Своєю чергою практична цінність відповідного розмежування полягає у тому, що положення Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) встановлюють чіткі підстави застосування способів захисту суб'єктивних цивільних прав (стаття 15) [2], які виступають умовами його правомірності і водночас критеріями відмежування захисту від інших актів поведінки, які захистом не є і на які у зв'язку з цим не поширюються нормативно-правові положення щодо умов, підстав і порядку застосування способів захисту суб'єктивних цивільних прав.

У зв'язку з цим відмежування способів захисту від інших актів поведінки, які спрямовані у тому числі на недопущення порушення суб'єктивних цивільних прав закладає теоретичну базу для

вірної цивільно-правової кваліфікації дій або бездіяльності суб'єктів цивільного права у конкретних юридичних ситуаціях. Крім того, відповідна диференціація також дозволяє поглибити наукові положення концепції ефективності способів захисту суб'єктивних цивільних прав прикладне значення якої в умовах сьогодення важко переоцінити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми охорони і захисту суб'єктивних цивільних прав ставали предметом розгляду таких вчених правників як І. В. Венедіктова, І. В. Жилінкова, Н. О. Давидова, Т. С. Ківалова, В. С. Ковальська, А. В. Коструба, Н. С. Кузнєцова, Л. І. Ляшевська, Р. А. Майданик, О. І. Мацегорін, В. В. Надьон, О. О. Отраднова, Я. М. Романюк, І. В. Спасибо-Фатєєва, Л. Г. Талан, Є. О. Харитонов, Г. Г. Харченко, Я. М. Шевченко, Р. Б. Шишка, О. А. Явор, В. Л. Яроцький та ін.

Мета статті полягає у визначенні співвідношення між поняттями «охорона» та «захист» при їх осмисленні у контексті суб'єктивних цивільних прав.

Виклад основного матеріалу.

1. Диференціація широкого і вузького розуміння охорони суб'єктивних цивільних прав і їх співвідношення із захистом

Еволюція правових засобів охоронного характеру у сфері цивільних відносин, а також теоретичне осмислення їх правової природи у контексті підстав і мети застосування створили підґрунтя для поглиблення наукових уявлень про сутність цивільно-правової охорони суб'єктивних прав. Як результат, дедалі більше вчених, розглядаючи цивільно-правову природу охорони, акцентують увагу на її розумінні саме у широкому ключі за якого вона охоплює захист суб'єктивних цивільних прав. Наприклад, О. І. Мацегорін зазначає, що у широкому розумінні охорона суб'єктивних цивільних прав являє собою сукупність правових засобів, спрямованих на недопущення порушення таких прав, а у випадку порушення – на поновлення порушених суб'єктивних цивільних прав [3, с. 144]. Також Л. І. Ляшевська зазначає, що у широкому розумінні охорона пов'язується зі здійсненням охоронного (превентивного, виховного) впливу норм права і юридичних механізмів на учасників цивільного обороту, що забезпечує як нормальну реалізацію прав, так і їх відновлення у разі порушення [4, с. 108].

Таким чином, у широкому розумінні охорона суб'єктивних цивільних прав охоплює досить широкий спектр юридично вагомих актів поведінки та інших юридичних засобів, що здатні спричинити на суб'єкта цивільного права вплив,

який виключить або принаймні мінімізує можливість вчинення таким суб'єктом протиправної поведінки, а у випадку її вчинення забезпечать припинення порушення та/або відновлення порушених суб'єктивних цивільних прав. Йдеться про весь спектр правових засобів, що реалізують охоронну функцію цивільного права і який включає, зокрема превентивний вплив норм цивільного права на суб'єктів цивільного права, а також здійснення суб'єктами цивільного права актів поведінки юридичного характеру, наприклад, спрямованих на накладення арешту щодо майна, та/або акти поведінки фактичного характеру, наприклад, притримання майна, що у цілому спрямовані на досягнення зазначеної вище мети. До відповідних правових засобів також відноситься уся система захисного інструментарію, тобто способів, засобів і заходів, що вживаються учасниками цивільних правовідносин або суб'єктами правозастосування, як правило, для припинення порушення суб'єктивних цивільних прав та/або відновлення порушених прав.

Такий вплив може мати як нормативний, так і індивідуальний характер, тобто здійснюватись як стосовно невизначеного кола осіб, так і стосовно конкретної особи або відносно потенційного порушника, який має намір посягнути на конкретний об'єкт охорони.

Тобто, за такого підходу охорона суб'єктивних цивільних прав охоплює усі форми впливу на учасників цивільних правовідносин, забезпечувані правовими засобами, спрямованими на досягнення окресленої вище мети.

Поряд із цим, неоднорідність правових засобів, що здатні виключити або мінімізувати можливість порушення суб'єктивного цивільного права, припинити вже здійснюване порушення та/або ліквідувати його негативні юридичні наслідки, зокрема в частині умов ефективності застосування таких засобів, характеру їх впливу на учасників цивільних правовідносин і цільової спрямованості обумовило необхідність їх групування у межах системи відповідного охоронного інструментарію. Саме це виступило передумовою для виокремлення вузького розуміння охорони суб'єктивних цивільних прав.

Як зазначає Л. І. Ляшевська, у вузькому розумінні охорона суб'єктивних цивільних прав являє собою поведінку учасників цивільних правовідносин або суб'єктів владних повноважень із забезпечення недоторканості відповідних суб'єктивних цивільних прав [4, с. 156] [в конкретній ситуації]. В такому сенсі об'єктом охорони виступають

конкретні суб'єктивні цивільні права конкретної особи стосовно конкретних особистих немайнових або майнових благ у зв'язку з чим сам охоронний вплив набуває індивідуального характеру.

За такого підходу охорона, крім того, що є індивідуальною, також набуває яскраво вираженого превентивного характеру, що створює умови для її відмежування від захисту, який, своєю чергою, також має індивідуальний, проте водночас яскраво виражений присікальний та/або компенсаційний характер.

Тобто, якщо до охорони у вузькому розумінні слід відносити способи, засоби і заходи, спрямовані на забезпечення недоторканості конкретних суб'єктивних цивільних прав відносно конкретно визначених особистих немайнових або майнових благ, то поняттям «захист» повинні охоплюватись усі інші способи, засоби і заходи, що відносяться до інструментів охоронного впливу у межах широкого розуміння охорони і при цьому не охоплюються охороною у вузькому розумінні. Такі інструменти характеризуються вчиненням суб'єктами цивільного права актів поведінки, спрямованих на припинення порушення суб'єктивних цивільних прав та/або ліквідацію негативних юридичних наслідків такого порушення, що має місце у ситуації, коли порушення вже відбулось.

Іншими словами, саме виокремлення із загального масиву охоронних способів, засобів і заходів за критерієм їх цільової спрямованості тих, що відносяться до охорони у вузькому розумінні, і таким чином створення «залишкового» інструментарію, який має охоронний характер у межах широкого розуміння охорони, проте водночас не охоплюється охороною у вузькому розумінні, виступає потужною основою для розмежування охорони у вузькому розумінні суб'єктивних цивільних прав і їх захисту.

Ураховуючи характер такої охорони, зокрема її об'єкт, яким виступають конкретні суб'єктивні цивільні права щодо конкретних особистих немайнових чи майнових благ, її також можна називати індивідуальною охороною.

2. Підстави застосування індивідуальної охорони і захисту суб'єктивних цивільних прав

Виходячи з положення, що індивідуальна охорона має превентивний характер і, як правило, здійснюється з метою недопущення порушення суб'єктивного цивільного права, констатуємо, що з телеологічної точки зору вона спрямовується на створення фактичних чи юридичних перешкод для порушення суб'єктивних цивільних прав або на здійснення такого впливу на потенційного

порушника, за якого він, зокрема усвідомлюючи неефективність, підвищену ризикованість або невідповідність можливого протиправного діяння, відмовляється від вчинення протиправної поведінки чим і забезпечується (зберігається) недоторканість суб'єктивного цивільного права, яке виступає об'єктом охорони.

Ураховуючи окреслене вище, зазвичай охорона починає застосовуватись до порушення і охоплює своєю цільовою спрямованістю певне коло потенційних протиправних актів поведінки на протидію яким вона власне і спрямовується. При цьому, як правило, проте не завжди, охорона спрямовується не проти конкретного потенційного порушення, що може бути вчинене конкретною особою, а проти потенційних порушень певного характеру, незалежно від потенційного суб'єкта їх вчинення. Водночас охорона також може спрямовуватись на створення умов для оперативного припинення порушення та/або сприяння відновленню порушених прав. Тобто факт порушення суб'єктивних цивільних прав не виступає безумовною підставою припинення охорони. Вона може здійснюватись і після порушення, спрямовуючись на превенцію інших порушень відповідного виду. Крім того, якщо охоронний вплив на суб'єктів цивільного права здійснюється за допомогою автоматичних засобів, то у такому разі їх функціонування під час вчинення порушення може сприяти зменшенню тривалості порушення, а тому і мінімізації обсягу шкоди, яка завдається у ході його вчинення.

Як правило, вжиття охоронних заходів не потребує будь-яких окремих юридичних умов чи підстав, оскільки такі заходи не пов'язуються з обмеженням суб'єктивних цивільних прав інших осіб і не втручаються у їх приватноправову сферу. Лише у разі, якщо застосування відповідних охоронних способів, засобів чи заходів пов'язується з таким втручанням, використання відповідних інструментів повинно бути узгоджене з відповідним суб'єктом. У протилежному випадку використання відповідного інструментарію може набувати характеру цивільно-правового порушення. Прикладом того може виступати самостійне з охоронною метою встановлення власником однієї з квартир у багатоквартирному житловому будинку магнітного замка на двері у під'їзд будинку, що водночас унеможливило б потрапляння до своїх квартир інших власників і у такий спосіб порушувало б їх права власності на відповідні об'єкти нерухомого майна.

Водночас положенням частини першої статті 15 ЦК України передбачають, що кожна

особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання з чого слідує, що саме порушення, невизнання або оспорювання виступають підставами для захисту суб'єктивних цивільних прав. Характер цих негативних проявів є в повній мірі розкритим в юридичній літературі [Див.: 3, с. 144]. Однак, тим не менше, відповідний підхід можна поглибити.

В цивілістичній літературі досить часто порушення, невизнання та оспорювання суб'єктивних цивільних прав охоплюються терміном «порушення». При цьому, розмежовуючи охорону та захист суб'єктивного цивільного права, вчені зазначають, що охорона здійснюється до вчинення порушення у той час як захист після порушення суб'єктивного цивільного права [3, с. 146; 5, с. 20; 6, с. 121; 7, с. 32; 8, с. 151].

Водночас цей «кордон» між охороною і захистом, який відповідно до поширеної думки проходить по порушенню суб'єктивного цивільного права можна конкретизувати, тобто провести розмежування між охороною і захистом на більш детальному рівні.

В якості такої межі слід розглядати не порушення, невизнання або оспорювання суб'єктивного цивільного права, а реальну загрозу такого порушення, яка у часовому вимірі настає раніше за вказані вище обставини [9, с. 87]. На користь цієї тези свідчить, зокрема забезпечена положеннями чинного цивільного законодавства України можливість особи застосувати так званий прогібаторний позов [10, с. 314], тобто вимогу про заборону вчинення дій, яка здійснюється ще до порушення, однак при реальній загрозі його вчинення. Також положення глави 81 ЦК України дозволяють застосувати способи захисту суб'єктивних цивільних прав для усунення реальних загроз порушення суб'єктивного цивільного права, а не для припинення порушення, яке вже розпочалось [9, с. 88].

В судовій практиці з цією проблемою також пов'язується застосування позовів про заборону чи припинення вчинення певних дій і ліквідацію наслідків вже здійсненої поведінки. В якості прикладу можна навести позовні вимоги про припинення будівництва, що загрожує здоров'ю та життю фізичних осіб та/або майну фізичних чи юридичних осіб – власників сусідніх об'єктів нерухомого майна. Наприклад, у судовій справі № 6-24443св08 позивачі посилались на те, що їхня сусідка буде будинок з порушенням норм будівництва, що загрожує їхньому життю в разі виникнення пожежі, вимагали знести прибудову

до будинку, що є самочинно збудованою [11]. Тобто за таких умов, на переконання позивачів, незаконна прибудова може у майбутньому створити загрозу для їх життя та здоров'я чим будуть порушенні відповідні суб'єктивні цивільні права.

3. Характер актів поведінки при індивідуальній охороні і захисті суб'єктивних цивільних прав

Індивідуальна охорона може здійснюватись актами активної поведінки учасників цивільних правовідносин, що має місце, наприклад, при наданні охоронних послуг суб'єктами охоронної діяльності. Однак, в умовах сучасного рівня розвитку техніки і технологій індивідуальна охорона здебільшого здійснюється пасивною поведінкою внаслідок певних активних поведінкових актів [12, с. 340], що відображає специфіку сучасних охоронних пристроїв, які застосовуються для превенції протиправної поведінки потенційних порушників.

Здійснення особою самостійного постійного чатування над усіма належними їй особистими немайновими та майновими благами є майже неможливим, а звернення за охоронними послугами, які передбачають постійну присутність фізичної особи-охоронця поряд із об'єктом охорони, пов'язується з відносно високими майновими витратами, що покладаються на замовника таких послуг. У зв'язку з цим активного поширення набули спеціальні технічні засоби охоронного характеру (запираючі пристрої, сигналізації тощо). Крім того, у зв'язку з фінансовою доступністю засобів відеоспостереження, вони також активно використовується в умовах сьогодення не лише для фіксації можливих порушень суб'єктивних цивільних прав, проте також і для здійснення превентивного впливу на потенційних правопорушників, що досягається, зокрема шляхом розміщення інформаційних знаків про ведення відеофіксації. Такі заходи змушують деяких потенційних порушників відмовитись від здійснення протиправної поведінки.

Активна поведінка учасника цивільних правовідносин необхідна лише для улаштування відповідних засобів. Подальше їх функціонування здійснюється автономно, що не дозволяє стверджувати про те, що у таких випадках охорона здійснюється активною поведінкою відповідного суб'єкта.

Водночас способи захисту навпаки, як правило, здійснюються саме активними діями. Наприклад, звернення до суду з позовом і подальша участь у ході розгляду справи передбачає необхідність здійснення активної поведінки. Також способи

самозахисту, зокрема необхідна оборона, передбачає здійснення особою фактичних дій для припинення порушення. При цьому при вчиненні таких дій можуть використовуватись і спеціальні засоби, наприклад, зброя.

Лише деякі способи захисту передбачають пасивну поведінку суб'єкта, який їх застосовує. Прикладом цього виступає притримання кредитором майна боржника з метою стимулювання останнього до виконання порушеного зобов'язання.

Таким чином і охорона і захист суб'єктивних цивільних прав можуть здійснюватись як активною, так і пасивною поведінкою. При цьому така поведінка може мати як фактичний характер (наприклад, несення варту при охороні, і дії з фізичної нейтралізації порушника при захисті), так і юридичний (наприклад, реєстрація власником нерухомого майна вимоги нотаріального посвідчення договору, предметом якого є нерухоме майно, встановлена власником такого майна, чи вимога поклаждодавця щодо посвідчення зберігачем копії складського свідоцтва для мінімізації можливості порушення зберігачем обов'язку повернення предмета зберігання у повному обсязі, користуючись відсутністю спеціальної процедури фіксації факту перебування у відносинах зберігання після виконання договору [13, с. 125] (при охороні) і подача позову до суду (при захисті суб'єктивного цивільного права)). Крім того, юридичні засоби охорони і захисту можуть використовуватись як у речових, так і у зобов'язальних цивільних правовідносинах.

Також як охорона, так і захист суб'єктивних цивільних прав можуть здійснюватись органами державної влади, місцевого самоврядування, їх службовими чи посадовими особами у зв'язку зі здійсненням ними покладених на них владних повноважень у зв'язку з чим мати юрисдикційний характер, так і безпосередньо учасниками цивільних правовідносин самостійно без звернення до таких органів і суб'єктів, що надаватиме охороні та захисту відповідно неюрисдикційного характеру.

4. Мета індивідуальної охорони і захисту суб'єктивних цивільних прав

В якості основної мети індивідуальної охорони суб'єктивних цивільних прав, як правило, виступає превенція їх порушення, недопущення вчинення особою протиправної поведінки, яка б завдала шкоди особистим немайновим або майновим благам фізичної чи юридичної особи. При цьому ця мета охорони зберігається як до порушення суб'єктивного цивільного права, так і під час порушення і навіть після завершення пору-

шення оскільки сам факт здійснення охоронних заходів учасниками цивільних правовідносин безпосередньо або з використанням спеціальних технічних засобів протягом усіх зазначених стадій продовжує впливати, по-перше, на третіх осіб, здійснюючи на них охоронний вплив у тому числі під час вчинення порушником протиправних дій, а, по-друге, на самого порушника, сприяючи в окремих випадках передчасному завершенню правопорушення.

Що ж стосується мети захисту суб'єктивних цивільних прав, то у випадку порушення вона полягає у його припиненні [6, с. 120] і ліквідації наслідків його вчинення [7, с. 32]. У випадку невизнання або оспорювання захист передбачає визнання права, що виступає обставиною, яка повинна нейтралізувати відповідні форми порушень [9, с. 93]. При цьому захист застосовується відносно конкретного суб'єкта за вчинення конкретного порушення суб'єктивного цивільного права або в умовах реальної загрози вчинення порушення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумок під викладеним вище, необхідно констатувати, що диференціація з одного боку охорони суб'єктивних цивільних прав у широкому і вузькому розуміннях, а з іншого захисту таких прав дозволяє заповнити окремі прогалини у науковій картині напрямів реалізації охоронної функції цивільного права. Крім того розмежування індивідуальної охорони (охорони у вузькому розумінні), а також захисту суб'єктивних цивільних прав демонструє неможливість застосування до індивідуальної охорони вимог, що висуваються до захисту, зокрема в частині підстав застосування, відповідності застосовуваних засобів порушенню, співмірності тощо. Адже індивідуальні охоронні заходи вживаються, як правило, ще до порушення у зв'язку з чим можуть охоплювати лише потенційне коло різновидів порушень, проте не конкретний вид порушення. У той же час як захист суб'єктивних цивільних прав може бути застосований не раніше виникнення реальної загрози вчинення порушення суб'єктивного цивільного права, що дозволяє обрати ефективний і співмірний у конкретній ситуації спосіб протидії.

Однак, принциповою відмінністю між індивідуальною охороною і захистом є те, що охорона переважно орієнтується на превенцію певних форм порушень, як правило, порушень певних видів суб'єктивних цивільних прав, незалежно від суб'єкта їх вчинення, що, водночас, безпосе-

редньо відображається на характері охоронного інструментарію, до якого відносяться безпосередня фактична охорона здійснювана фізичною особою, встановлення запірних пристроїв, засобів блокування, сигналізаційних чи фіксаційних пристроїв тощо. Як правило, вона має менш інтенсивний характер, аніж захист. У той час як захист спрямовується проти конкретної особи у зв'язку з реальною загрозою вчинення порушення або вчиненням порушення конкретного суб'єктивного цивільного права, що передбачає застосування до порушника з метою недопущення порушення, припинення порушення чи ліквідації його негативних юридичних наслідків більш інтенсивних способів протидії, зокрема фізичної сили чи юридичного впливу.

Індивідуальна охорона та захист мають різні підстави застосування, здійснюються переважно у різній формі і переслідують різну мету. При цьому їх диференціація сприяє уникненню різночитань та непорозумінь в першу чергу у практичній сфері, в ході правореалізації та правозастосування.

Поряд із цим неможна ігнорувати тієї обставини, що навіть надання охоронних послуг передбачає у випадку вчинення порушення стосовно благ, які перебувають під охороною, здійснення протидії такому порушенню, що фактично за наведеними вище критеріями буде являти собою вже не охоронну, а захисну діяльність у яку переткатиме охорона. Крім того, окремі автоматизовані охоронні системи можуть мати комплексний характер і спрямовуватись як на превенцію правопорушення, так і на його припинення у випадку вчинення. Наприклад, охоронні системи автомобіля можуть спочатку сигналізувати про несанкціоноване проникнення, а потім заблокувати подальше використання рухомої речі, що спрямовується на припинення порушення.

Крім того, окремі види забезпечення зобов'язань, наприклад, застава, застосовуються до моменту порушення зобов'язання і у цілому спричиняє охоронний вплив на заставодавця, проте у випадку порушення зобов'язання виступає одним із засобів відновлення порушених прав.

Відповідні способи протидії потенційним протиправним проявам мають комплексний характер і по суті являють собою охоронні інструменти, які набуватимуть характеру захисних у разі виникнення реальної загрози порушення або з вчиненням порушення суб'єктивних цивільних прав. Це ж визначає необхідність здійснення поетапної кваліфікації відповідних обставин в умовах практики з урахуванням їх цільової спрямованості.

Зокрема, якщо певний правовий засіб, за прикладом із заставою, має охоронний характер, проте зі здійсненням порушення забезпечуваного ним права наділяється охоронними функціями, він підлягає різній кваліфікації в на різних стадіях розвитку правовідносин із застосуванням до нього різних вимог у темпоральній площині в частині відповідності потенційному порушенню, співмірності тощо, якщо спеціальні правила не встановлені для відповідного засобу законом.

Своєю чергою при ототожненні охорони та захисту ми неодмінно будемо зіштовхуватись

у практичних умовах з проблемою зловживання суб'єктивними цивільними правами або «безпідставністю» захисту, адже якщо кваліфікувати проаналізовані вище превентивні заходи як цивільно-правовий захист, то стає очевидним, що підстави для їх застосування в аспекті статті 15 ЦК України відсутні, оскільки на момент їх застосування вони не передбачають реагування на конкретне порушення, невизнання або оспорювання суб'єктивного цивільного права, що підкреслює не лише важливе теоретичне, проте й практичне значення розмежування відповідних категорій.

Список літератури:

1. Цивільне право : підручник у 2 т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.) та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відом. Верхов. Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 356 (із змінами).
3. Мацегорін О. І. Поняття та зміст захисту цивільних прав. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2011. № 3. С. 143–147.
4. Ляшевська Л. І. До питання співвідношення самоохорони і самозахисту права власності в Україні. *Пробл. законності*. Харків, 2017. Вип. 139. С. 105–112.
5. Желіховська Ю. В. Співвідношення та розмежування понять «охорона» та «захист». *Наук. вісн. міжнар. гуманітар. ун-ту*. 2015. № 13, т. 2. С. 18–21.
6. Костін М. Співвідношення понять «охорона» і «захист» публічних та особистих інтересів у кримінальному процесі України. *Право України*. № 11. 2007. С. 118–121.
7. Давидова Н. О. «Регулювання», «охорона», «захист»: співвідношення понять на прикладі особистих немайнових відносин. *Бюл. Мін-во юстиції України*. 2007. № 6 (68). С. 29–35.
8. Спасибо-Фатєєва І. Шляхи розв'язання проблем охорони та захисту корпоративних прав. *Вісн. Акад. прав. наук України*. Харків, 2009. № 1 (56). С. 150–157.
9. Спесівцев Д. Телеологічний аспект захисту суб'єктивних цивільних прав. *Правове регулювання суспільних відносин: питання теорії та практики* : монографія / А. В. Духневич, І. М. Якушев, Д. С. Спесівцев та ін. Луцьк: Завжди Поруч, 2021. С. 83–106.
10. Харитнов Є. О., Саніахметова Н. О. Цивільне право : підручник. Київ: Істина, 2003. 776 с.
11. Ухвала Верховного Суду України від 09.06.2010 р., судова справа № 6-24443св08. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10529246> (дата звернення: 10.05.2023).
12. Спесівцев Д. С., Яроцький В. Л. Розмежування понять самоохорона і самозахист цивільних прав. *Запорізькі правові читання* : матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 15–16 трав. 2008 р.) Запоріжжя: ЗНУ, 2008. С. 338–341.
13. Демчук А. М. Порядок укладення договору зберігання на товарному складі. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія ПРАВО*. 2015. Вип. 35, ч. 1, т. 1. С. 123–125.

Spiesivtsev D.S., Demchuk A.M. “SAFETY” AND “PROTECTION” OF SUBJECTIVE CIVIL RIGHTS: PROBLEMS OF CONCEPTS CORRELATION.

The article deals with determination of correlation between concepts of “protection” and “safety” of subjective civil rights.

Being based on theoretical provisions of civil law doctrine as well as on the provisions of current civil legislation of Ukraine the authors differentiates wide and narrow senses of “safety” of subjective civil rights and comprehend correlation between them and “protection”.

It is determined that the main difference between individual safety (safety in narrow sense) and protection lay in their aims. The individual safety is aimed on prevention of certain forms of violations of subjective civil rights despite of person who commits violation and that is reflected in character of instruments of safety that includes direct factual safety committing by natural person, installation of closing devises, blocking means, sound-signaling or fixation devises etc. As a rule such safety is less intensive than protection. At the same time the protection is aimed against concrete person creating real menace of committing violation or committing violation of concrete subjective civil right that provides application of more intensive physical or juridical

means of resistance to offender in order to prevent violation terminate it or liquidate its negative juridical consequences.

The individual safety and protection are characterized with different grounds of application, exercise in different forms and have different aims.

It is stated that practice of right-realization knows complex ways of resistance to illegal expressions that are the safety means by their nature that becomes protection in cases of real menace of violation or violation of subjective civil rights. The complex character of such means determines the necessity to qualify them gradually in practice in accordance with their target orientation.

At the same time identification of safety and protection can lead to the problem of abuses by subjective civil rights and “unreasonable” protection as safety means by their nature would not correspond to provisions of article 15 of Civil Code of Ukraine.

Key words: *safety, prevention, violation, protection, compensation, subjective civil rights*